

Xander Noë

**TUSSEN BEL EN TREIN,
AFWAS EN CORRECTIE**

prille onderwijs- ervaringen

In Moer 1988/3 maakte Vivette Vesseur een begin met een serie artikelen over de ervaringen van beginnende leraren. In het kader daarvan schreef Xander Noë, sinds september 1988 leraar aan de scholengemeenschap Mariënborg, mdgo-havo/mbo te 's-Hertogenbosch, de volgende bijdrage.

Op de dag dat ik gevraagd werd om dit artikel te schrijven, kreeg ik mijn eerste afknapper. Een aantal lessen achter elkaar ging hopeloos de mist in. Het leek een soort sneeuwbal-effect: de eerste les verliep slecht, waardoor ik niet op tijd hersteld was om de tweede les tot een succes te maken. De volgende dag gebeurde precies hetzelfde. Les na les verliep stroef. In een bepaalde klas kwam een meisje als laatste binnen. Ik schreeuwde onmiddellijk iets in de trant van: 'Je komt voortaan wel op tijd', waarop zij mij verbaasd aankeek en antwoordde: 'Maar het is één minuut over!' Ik was op dat moment niet in staat om te relativiseren. Een collega gaf me de raad om, als het niet lukt, mijn planning los te laten, iets te doen waardoor mijn eigen rol in de klas-situatie minder belangrijk wordt. Het was gewoon een opluchting te horen dat je best eens van het lesplan mag afwijken. Gewoon iets leuks doen. Ik heb geprobeerd het niet persoonlijk op te vatten.

Jaren geleden ben ik Nederlands gaan stude-

ren, oorspronkelijk met het idee om na mijn kandidaats de kopstudie Theaterwetenschappen te gaan volgen. Dat is er nooit van gekomen. Nederlands bleek een goede keuze. Vanuit de behoefte de theorie ook in de praktijk te brengen, ben ik al snel alfabetiseringslessen gaan geven. De onderwijsfascinatie kwam op gang. Tijdens mijn opleiding heb ik stage gelopen op een categoriaal Gymnasium. Toen was het duidelijk: ik wilde voor de klas. De bezetenheid die ik voel voor het onderwijs, heeft veel te maken met de lessen die ik vroeger kreeg van mijn docent Nederlands. Zelden heb ik iemand met zoveel verve het métier zien uitoefenen.

Over eerste onderwijservaringen wordt eigenlijk zelden geschreven door mensen die op dat moment een start maken in het onderwijs. Daarom was het ook zo leuk om het artikel van Vivette Vesseur (Vesseur 1988) te lezen. In de cursus vakdidactiek op de universiteit wordt alleen opgemerkt dat je niet teveel uren moet nemen, want een eerste jaar is zwaar.

Je moet jezelf niet overbelasten. Collega's merken op: 'het went vanzelf, voorbereiding wordt in de loop van de tijd minder', 'je krijgt langzamerhand wel handigheid in het nakijken', 'je leert snel genoeg om je vragen zo te stellen, dat het je niet zoveel tijd kost de boel na te kijken'.

De start

Na mijn afstuderen heb ik zo'n veertig brieven geschreven. Het was druk op de onderwijsmarkt, elke week stonden er vier à vijf advertenties in de krant. Toch mocht het niet baten, er volgde zelfs geen gesprek. Van een aantal sollicitaties heb ik nooit meer iets gehoord. In september 1988 werd ik gebeld met de vraag of ik op gesprek wilde komen voor een vervangingsbaan op SG Mariënborg mdgo-havo/-mbo in 's-Hertogenbosch. Het ging allemaal bijzonder snel. Dinsdag op gesprek en vanaf donderdag beginnen. Het was heel opwindend: de onbekendheid, de uitdaging.

Ik begon met twintig uur, verdeeld over twee opleidingen: vier uur op Agogisch Werk en zestien uur Mode en Kleding. Als hulp bij de voorbereiding kreeg ik van alle klassen een jaarplanner, waarin globaal het programma beschreven staat. Helaas zeiden de trefwoorden mij toen nog niets. Zo stond er bijvoorbeeld een aantal lessen 'woordenschatuitbreiding' op het programma. Daar kon ik mij niets levendigs bij voorstellen.

De eerste weken op school zijn als een roes voorbijgegaan. Zo snel mogelijk proberen om de namen te leren kennen, de lessen te plannen, de weg te vinden en te wennen. Ik ben meteen begonnen met het laten schrijven van een lesverslag. Per klas moest één leerling beschrijven wat er in de les behandeld was, wat ze van mijn houding vonden en hoe ze hun eigen inbreng beoordeelden. Met name in de eerste weken stelde dat mij in staat om de directe kritiek te verwerken en fouten te herstellen. Het verbaasde mij dat ik met zoveel gemak voor de klas stond. Heel erg ontspannen. Ik heb me vanaf het eerste moment thuis gevoeld in de klaslokalen. Natuurlijk niet bij elke les. Naarmate de leerlingen meer gingen vragen, werd ik steeds onzekerder. Ik twijfelde aan alles. De constante druk om telkens op het gewenste moment het juiste antwoord te geven, was zwaar.

Vooral thuis veranderde er veel. Mijn vrije tijd is als sneeuw voor de zon verdwenen. Ik vond het vreselijk moeilijk om elke avond mijn werk af te krijgen. Het was echt een race tegen de klok om voordat het bedtijd was, de boel af te hebben. Het hele weekend werd aan onderwijszaken gespendeerd. Ik wilde goed voorbereid zijn. Mijn zekerheid voor de klas haalde ik voornamelijk uit de lesvoorbereiding. Mijn sociale contacten leden veel onder mijn nieuwe werkkring. Want als ik me eenmaal had losgerukt van mijn werktafel, dan kon ik me nog nauwelijks concentreren op de gesprekken. In mijn hoofd kon ik het onderwijsgebeuren niet stoppen. De hele herfstvakantie besteedde ik aan het maken van een spellingwijzer, een werkboek voor leerlingen, met de bedoeling om daarmee tijd te besparen in de komende periode. Het besparen van tijd is niet gelukt. Het was natuurlijk wel een prima ervaring in het werken met eigen materiaal.

Op school werd het alleen maar drukker. Mijn aanstelling werd uitgebreid met zes uur, omdat de derdejaars Mode en Kleding terug kwamen van stage. Zonder het idee te hebben dat ik me overdreven uitsloofde, maakte ik weken van meer dan zeventig uur. Met name de correctie nam veel tijd in beslag. Dit werd veroorzaakt door het enorme aantal leerlingen. Ik moest de derdejaars voorbereiden op de schoolbeoordeling¹ 'brieven', wat inhield dat ik van alle leerlingen in de voorbereidingsfase minimaal twee brieven nakeek. Daarnaast werden de tweedeklassers getraind in het schrijven van een modeverslag. Ook zij schreven minimaal twee opstellen, in mijn ogen ook noodzakelijke voorwaarden om leerlingen voldoende zekerheid te geven voor een examen.

Begeleiding

Binnen het mdgo functioneren zelfstandige afdelingen. Deze worden geleid door coördinatoren. Omdat ik enige weken na de aanvang van het nieuwe schooljaar begon, werd ik opgevangen door de coördinatoren. Normaliter ontvangt de directie de nieuwkomers. Zij vertellen mij de gang van zaken op de afdelingen, de bijzonderheden e.d. Aangezien ik de enige docente Nederlands op de afdeling Mode en Kleding verving en mijn vakgenote op de afdeling Agogisch Werk, hoewel geroutineerd, nieuw was op onze school, werden de coördi-

natoren van beide afdelingen aangewezen als mijn mentoren. Het is de taak van de mentor om een nieuwe docent te begeleiden, wegwijs te maken en te helpen met vakspecifieke vragen. De coördinator Mode en Kleding is tevens een vakgenoot, dus op beide afdelingen kon ik met vragen terecht.

Naast de begeleiding van mentoren en coördinatoren, organiseert de adjunct-directeur onderwijszaken op schoolniveau de begeleiding. Zij belegt ontmoetingen waar nieuwkomers de gelegenheid hebben elkaar te leren kennen, ervaringen uit te wisselen, organisatorische vragen te stellen e.d. Er wordt aandacht besteed aan het personeelsbeleid en op verzoek komen thema's aan de orde. Zo is er bijvoorbeeld gesproken over 'orde'. Zij bezoekt de les en bespreekt die. Vervolgens wordt de begeleidingsfase afgesloten met een gesprek waarbij de afdelingscoördinator ook aanwezig is. Het streven is deze fase voor april af te sluiten. In de vorm van wekelijkse gesprekken werd ik ondersteund op Mode en Kleding. Daar kwamen zaken aan de orde als het inrichten van de les, tempo, strafmaatregelen, beoordelen e.d. Ik liet steeds mijn uitgewerkte lesplannen zien. Ontwikkelen van lesmateriaal, nieuwe ideeën e.d. werd aangemoedigd. Of althans dat gevoel kreeg ik. We praatten bijvoorbeeld over de discrepantie tussen de algemene 'hoge' eisen die ik zou willen stellen aan elke taalgebruiker en de ondersteunende rol van mijn vak binnen een beroepsopleiding. Ondanks het feit dat ik pas kwam kijken, werd ik serieus genomen. De didactische scholing op de universiteit liet slechts het gevoel na dat je nog niet mocht meepraten en dat, als je eenmaal in de onderwijspraktijk verzeild raakte, er geen vernieuwingsgedachte meer zou ontspruiten aan je al spoedig murw gedraaide hersencellen. De coördinator wees me op bestaande programma's. Maar eigenlijk was het allerbelangrijkste dat er tijd voor me werd genomen. Ik kon stoom afblazen. Daardoor ben ik aanmerkelijk zekerder geworden. Vertrouwen is de sleutel.

Blunders

Vlekkeloos is de start niet verlopen. Ik heb natuurlijk ook missers gemaakt. Een van mijn eerstejaarsklassen was aanvankelijk een bijzonder prettige groep. Maar langzaam werd

het een uiterst luidruchtig stel. Op een of andere manier kreeg ik de groep er niet 'onder'. Mijn grootste fout in de klas is overduidelijk geweest dat ik twee keer (te) kwaad ben geworden. Daarbij heb ik de woorden 'kutten', 'zeiken' en 'houd je bek' gebruikt. Leerlingen vertelden dat dit volstrekt ongepast is, met name voor een docent Nederlands. Nu was ik zelf ook niet gelukkig met de uitvallen, het is zeer tegen mijn gewoontes, maar ik had me niet gerealiseerd, dat het verstrekkende gevolgen zou kunnen hebben. De groepssfeer veranderde onmiddellijk door deze verkeerde zet. Gelukkig is de sfeer inmiddels hersteld.

Laatst werd ik voor het eerst geconfronteerd met de consequenties van het beoordelen. Tot nu toe heb ik steeds de proefwerken, werkstukken e.d. binnen twee weken teruggegeven. Nu moesten we geruime tijd geleden een vrij uitgebreide algemene beoordeling van de leerlingen geven. Deze gegevens zijn door de klassedocenten verwerkt. De leerlingen hebben de 'rapportjes' enkele weken later ontvangen. Daar kreeg ik natuurlijk in een aantal gevallen commentaar op. Het vervelende was dat ik me er nauwelijks meer iets van kon herinneren. Volgende keer moet ik dus kopieën maken.

Leerlingenevaluaties

De laatste lessen voor de kerstvakantie heb ik mijn klassen het tot dan toe gegeven onderwijs laten evalueren door een aantal vragen te stellen.² Ik was razend benieuwd hoe het oordeel van de leerlingen zelf zou uitvallen. Wat ik precies verwacht had, weet ik niet: zo'n divers beeld niet. Bij de meeste klassen kwam er een soort gemiddelde uit. De ene helft vond mij overduidelijk te streng, de andere helft daarentegen juist te soepel. Sommigen vonden dat ik veel te veel huiswerk opgaf, anderen meenden dat we niets gedaan hadden. Wat mijn houding betreft waren de leerlingen overwegend complimenteus. Er zijn twee klassen die ik nog even onder de loep wil nemen. De eerste klas noemde ik al in verband met gemaakte missers. Opvallend was dat de grootste raddraaiers uit de klas hun bewondering erover uitspraken dat ik ze zo goed onder de duim hield. Mijn visie op orde is dus anders dan van diegenen die de orde verstoren. De andere klas is een van mijn leukere klassen. Het verbaasde mij ook erg, dat meer dan de

helft van de klas vond dat het rommelig was in de les. Ze vonden de lessen niet gestructureerd, maar desondanks hadden ze toch veel geleerd. Opvallend was ook dat ik herhaaldelijk de opmerking kreeg, dat ik mensen die niet goed zijn in Nederlands, uitlachte.

Ik was me daar niet van bewust. Ik wist dat ik 'n keer gelachen had toen een leerling mij vroeg of 'vond' met één of twee t's moest. Maar dat dit regelmatig is voorgekomen, wist ik niet.

De twee klassen waar ikzelf tevreden over was, merkten vaak op dat ze de lessen rommelig vonden. Mijn interpretatie van een ontspannen les was niet hetzelfde als die van de leerlingen. Het schrijven van lesverslagen vond het merendeel onzin. Zij zagen het als tegengesteld aan mijn manier van les geven. Het leek of ik onzeker was, omdat ik lesverslagen vroeg, maar in de les bleek daar niets van. Een aantal merkte op dat ik mijn lessen goed voorbereide, en dat ik overduidelijk gek was op mijn vak. Het overbrengen van enthousiasme lukte dus in een paar gevallen. Natuurlijk zijn leerlingenevaluaties gekleurd, maar het is in ieder geval een indicatie of diegenen waarvoor je dagelijks staat, jouw inspanningen waarderen.

Negatief

Naast de hierboven beschreven observaties zijn me ook een paar minder plezierige dingen opgevallen. Niet alleen studenten worden gekort, ook een onderwijsbaan levert in ieder geval geen dik belegde boterham. Nu zal ik de laatste zijn om te propageren dat je vooral veel moet verdienen, maar er moet een zekere overeenkomst zijn tussen inspanning en geldelijke waardering. Het daadwerkelijke aantal uren ligt gemiddeld twee à tweeëneenhalf keer zo hoog als het aantal uren op de loonstrook. Het zou leuk zijn als je je een aanstelling van geringe omvang kon permitteren, om een verantwoorde start te maken. Financieel ben je genoodzaakt om een fors aantal uren te werken, zodat je niet de zorgen van een aanvullende uitkering er nog eens bij krijgt. De rijksregeling wat betreft de reiskosten is te absurd om over te praten. Als je graag wilt werken en daar niet alleen tijd maar ook reisgeld voor over hebt, zakt je salaris tot een ongekend niveau.

Het cynisme van collega's zet je wel aan het denken. Tussen de regels door hoor je veel opmerkingen over de schaduwzijde van ons beroep. De constante veranderingen waaraan het onderwijs onderhevig is, maakt het voor docenten wel heel erg moeilijk. Afvloeiingslijsten zijn belangrijker dan inzet, fusies belangrijker dan onderwijsprincipes. Geld is de sleutel, niet het onderwijs zelf. Iedereen probeert binnen de marges het nodige te bereiken. Maar als je leerstof moet aanbieden en je weet niet eens of je wel op deze afdeling werkzaam blijft, of je überhaupt verzekerd bent van een baan, dan ik me voorstellen dat er motivatieproblemen ontstaan. Zeker als dit een jaarlijks terugkerende vraag blijkt.

Wat me ook opgevallen is, is de gesloten houding waarmee veel docenten hun klassesituatie voor zich houden. Over de eigen lessen wordt niet gepraat. Dat is jammer, de nieuwkomer zou er zoveel van kunnen leren. Met verbazing heb ik de vergaderingen bijgewoond. Waar het uiteindelijk om draait, komt nauwelijks ter sprake. De bespreking van problemen van individuele leerlingen en van ideeën over de inhoud van ons onderwijs worden, lijkt het, systematisch van de agenda verdrongen door de praktische en organisatorische kwesties van het moment. Teamvergaderingen zouden moeten gaan over onderwijsvisies, het afstemmen van de programma's en de benadering van de individuele leerling.

Tot slot

Het is moeilijk om aan te geven waar de kick van het onderwijs nu in zit. Het bruist. Een adjunct-directeur vertelde me dat hij het een enorm voordeel vond van zijn functie om niet meer door de bel gecommandeerd te worden. Ik zie er, nu nog, de dynamiek van in. De factor die me het meest boeit, is dat Nederlands in de dagelijkse leefwereld van de leerlingen vertegenwoordigd is. Je kunt aansluiten bij de zaken die hen bezighouden. Natuurlijk lukt dat niet altijd, maar het geeft je een mogelijkheid. Mijn vervanging op het mdgo zit er bijna op. Ik heb ondertussen uren gekregen op de afdeling havo/mbo. Gelukkig ben ik binnen hetzelfde instituut blijven werken, ik ken er een beetje de weg. Toch zal ik de afdelingen missen, niet alleen omdat het mijn eerste onderwijservaring was, maar ook omdat het schooltype goed

aansluit bij wie ik zelf ben.

Ik ben me er terdege bewust van dat ik nog veel moet leren. Een soort evenwicht vinden tussen mijn eigen eisen en de mogelijkheid die te verwezenlijken. Het liefste maak ik alles zelf, nieuwe proefwerken en dergelijke, maar tijd kun je maar één keer besteden. Met zestien klassen kun je niet alles voorbereiden zoals je wilt. Ik zal me moeten beperken, zodat ik ook nog een privé-leven heb. Ontspanning is noodzakelijk om te kunnen geven in de werksituatie. Een eerste onderwijsjaar met een fors aantal uren is niet makkelijk, je bereikt niet alles wat je wilt. Het bijhouden van vakliteratuur, lezen, zoeken naar geschikte literatuur: het is nu nog toekomstmuziek.

Onderwijsland, mijn keuze ligt er. Een fascinatie, een liefde, wie weet een roeping. Ik hoop dat ik het zo leuk blijf vinden. Dat ik me bezig kan blijven houden met onderwijsaspecten in welke vorm dan ook.

Noten

- 1 Een schoolbeoordeling is een examenonderdeel. Verspreid over de laatste twee leerjaren krijgen de leerlingen deeltaetsen die samen een examenonderdeel vormen.
- 2 Wat vonden jullie van de lessen Nederlands inhoudelijk?
Welke onderdelen zouden jullie graag nog behandelen?
Hoe vonden jullie mijn houding?
Geef kritiek, op- en aanmerkingen.

Literatuur

Vesseur, Vivette 'Elk uur moet je op scherp staan'
in: *Moer* 1988/3, p. 17-21